

STOPY Z MLHY

ČÍSLO 1 / ROČNÍK 2019

HISTORIE HORNICTVÍ / TĚŽBA ZLATA

OBČASNÍK O DĚNÍ V PANSTVÍ VLÁDCE KRKONOŠ

Jak Rýbrcouľ vyměnil zlatou žílu za kaši a medovinu

Nevíme, zda se stalo vše přesně takto. Ale stát se to mohlo!

Jmenuji se Jakub. Taký mi říkají Sekyra. Takže Jakub Sekyra. Na bedrech už mám pět křížků a než naposled zavřu oči, chci se s vámi podělit o příběh, který jsem jako mladý jinoch zažil. Příběh, který přes propast čtyřiceti let i mně samotnému dnes připadá neuvěřitelný. Byl jsem dřevorubec. Stejně jako můj táta a jeho táta a vůbec všichni chlapi v naší rodině, kam až paměť sahá. Náš rod žil ve Zbečně, na dvorci pana Oldřicha, jehož bratr byl purkrabím na nedalekém hradě Křivoklátě. A právě pan Oldřich, s pověřením krále Přemysla Otakara, vystrojil a vedl tu nebezpečnou, ale vzrušující výpravu do neproniknutelných hor až na samé severní hranici panství. Výpravu do Českého lesa, které jsem měl tu čest se zúčastnit. Výpravu, ze které jsem si přinesl nejen pěkně naditý měšec zlatinek i zlatých valounů, ale na které jsem také potkal tajemnou bytost. Nemohla být z tohoto světa. A i když se vzpomínky na mé jinošství ztrácí v mlze času, na její podobu nikdy nezapomenu. Abych to vzal popořádku.

Lákavá nabídka dobrodružství

Na sklonku léta roku 1240 si mě dal zavolat pan Oldřich. Že prý slyšel, jak dovedně se umím ohánět sekýrou a kuráže mám taký na rozdávání. A jestli s ním chci vyrazit do hor na severu země. Král Přemysl chce zjistit, zda ukrývají zlato a jiná bohatství. Že cesta může být nebezpečná, ale dá-li Bůh a navrátíme se živí a zdraví, škodný nebudu. Mnoho času na přemýšlení jsem nepotřeboval. Bylo mi patnáct let a vidina dobrodružné cesty, třebaže nebezpečné, byla o mnoho lákavější, než život v tátově chalupě. Po zních jsme vyrazili. Tedy já, pak Hynek Očko, obhroublý a nepěkný chlapík, který dosud sloužil jako zbrojnoš na Křivoklátě a samozřejmě pan Oldřich. V Boleslavi se k nám přidal také Martin Pírko, který se vyznal v umění tavit kámen a získat ze surové rudy čistý kov. Je nutné říct, že i pan Oldřich byl v těchto vědách zručný. Jeho komnata ve Zbečně byla prý plná svitků s učenými zápisy o způsobech hledání zlata.

Zima nás zastavila v Úpě

Cesta až k úpatí hor ubíhala bez větších překážek. Jeli jsme koňmo a s jedním povozem, na kterém jsme vezli zásoby jídla, ale především železné náčiní, potřebné pro kutání ve skále. Bohužel jsme do osady Úpa dorazili až s prvním sněhem. To bylo poslední místo, kde žili lidé. Dál už se rozpínaly jen divoké a neprostopné lesy. Slunce bylo nízko, brzy zapadalo, ze severu přicházely ledové vichry. Na další cestu teď nebylo ani pomyšlení. Naštěstí měl pan Oldřich spolu s královským glejtem také měšec plný zlatáků a tak jsme mohli zimu přečkat na zdejší dřevěné tvrzi, obehnané vodou ze stejnojmenné řeky. Správcem hradu byl pan Jiří ze Švábenic. Příkladně se o nás celou zimu staral, ale zrazoval nás od dalšího putování. Prý se našlo pár odvážlivců, kteří se vydali výš do hor, ale nikdo se zpět nevrátil. Povídá se, že jsou panstvím dávného ducha, který si svá bohatství

bedlivě střeží. U džbánu vína jsme se těm povídačkám smáli. Ale když jsem po setmění vyhlédl z okna věže směrem k horám a viděl jen černočerné lesy, kam až oko dohlédne, zaposlouchal se do dunivého rachotu větrů a snad i zaslechl zvuky, které nemůže vydávat žádné boží stvoření, to jsem se raději celý schoullil pod houni co nejbliž k ohni a litoval, že jsem odešel z rodné chalupy. Myslím, že ostatní na tom byli stejně.

Trnitá cesta pralesem

S jarem se ale naše nálada zlepšila. První teplé paprsky slunce zdatně nahnaly příkrov sněhu do koryt potoků a také zahřály naše duše. S panem Jiřím jsme se srdečně rozloučili. Zanechali jsme na jeho tvrzi povoz, koně vyměnili za mezky a vyrazili proti proudu potoka, kterému tady v Úpě říkali Zlatý. To znělo slibně. Teprve teď jsem pochopil, proč potřeboval pan Oldřich ve výpravě zdatného dřevorubce. Podél toku nevedla žádná cesta. Jen tu a tam jsme narazili na pěšinku, vyšlapanou divokou zvěří, která se ale po pár krocích zase ztratila v hustých křovinách. Prodírali jsme se divokým lesem, obcházelí spadané kmeny obrovských

buků, a když už nebylo kudy projít, přišla na řadu moje širočina. Postupovali jsme velmi pomalu. Brzy byly naše suknice roztrhané od ostrých trnů spletitých křovisek, ruce a tváře jsme měli podrápané do krve. Vždy, když bylo slunce nejvýš nad hlavou, hledal pan Oldřich vhodné místo k přenocování. To jsem potom já vyklesl mýtinu na pět sáhů dlouhou a do večera připravil chatrné přístřeší pro pana Oldřicha a Martina Pírka z několika kmínků mladých smrků. Já s Očkem jsme se museli na noc spokojit jen s teplou houní a pod hlavou složeným kabátcem. Mým úkolem bylo také nakrmit mezky a připravit ohniště. Hynek Očko se vypravil hlouběji do lesa, aby pro všechny zajistil večeri. Ale nebyl dobrý lovec, občas jsme nepohrdli ani vervekou, či lasicí. To pak byl Očko ještě větší mrzout, než obvykle. Když si ho pan Oldřich dobíral, vztek si vyléval na mně. Stačilo se jen pousmát žertům našeho vůdce a už mi přilétl pořádný pohlavek.

První nálezy ve Zlatém potoce

Po celé odpoledne, kdy jsem já zajišťoval noceh a Hynek Očko potravu, prohledávali pan Oldřich a Martin Pírko Zlatý potok. Oba měli velkou cínovou pánev bez rukojeti, na které vymývali hlínu a písek z řečiště. Pomalu pávní kroužili a voda postupně přes okraj vyplavovala lehké částičky zeminy, až upro-

střed zůstaly nejtěžší horniny. A mezi nimi se většinou zalesklo i zlato. Vždy večer rozložili na plátno svůj úlovek, většinou spoustu drobných zlatinek, tedy různě pokroucených a roztrhaných zlatých plíšků. Našli i zlaté valouny, největší jako mužský palec. Oba nad nálezem dlouze mudrovali a porovnávali ho se zlatem z předchozích dní. Kopáčské náčiní však zůstávalo stále složené v koších. Zajímalo mne, jak se dá zjistit, na kterém místě se nachází zlatá žíla. Vždyť všechny rokly i skály vypadaly úplně stejně. To budeme překopávat celou horu? Už předem mě bolely ruce. Martin Pírko se smál mé nezkoušenosti, ale pak mi vysvětlil, jak to je. Prudké lijáky a jarní tání splavují do toku spoustu půdy, s ní také všechny kovy, které se v ní nachází. A protože je zlato nejtěžší nerost,

Tímto příběhem zahajujeme hru o dolování zlata v Krkonoších – viz poslední strana těchto novin

zůstává uchycen na dně potoka, který ho jen pomalu unáší dolů po proudu. Takže dokud budeme ve vodě nacházet zlatinky, znamená to, že žíla je stále někde nad námi. Ale jak se plíšky ze dna ztratí, jsme na místě, odkud se do potoka dostaly. Tam teprve začne opravdová prospektorská práce.

Něco nebo někdo nás pozoruje

Takto jsme putovali asi týden. Cesta byla namáhavá a pomalá. Nejen kvůli těžké, bahnitě půdě, nasáklé vodou po jarním tání. Ta svazova-

la nohy, někdy jsme se do hlíny bořili až po kolena. Světlo si jen obtížně hledalo cestu hustými korunami stromů, v divokém lese panovalo přítmí a mokrá chlad. A také jakési napětí. Byly to zvláštní okamžiky. S každým rozedněním se strhl ohlušující zpěv a křik ptáků, opylých jarem. Přesto, že jsme se přes trylky tisíců pištěčů sotva slyšeli, byl to hluk příjemný. Čirá radost ze života, která se přenášela i do našich srdcí. A pak bez varování, vždy v jinou hodinu, zařizlo se do našich uší ticho. Bolestné a absolutní. Jakoby celý les, všichni jeho obyvatelé, naráz zemřeli. Nikdy to netrvalo déle, než pár minut, ale ty chvíle byly děsivé. Měli jsme pocit, že do naší blízkosti vstoupilo něco velkého, silného a zlého. Něco, co nás pozoruje.

Konečně zlatá žíla!

Bylo to v místech, kde se Zlatý potok prudce stáčí a šplhá do prudkého kopce v rokli mezi dvěma horami. Tam nás pan Oldřich zastavil. Ten den s Martinem Pírkem narýžovali jen dvě umrněné zlatinky. Jinak nic. Příklad mi, abych začal kácet stromy na pevnější a trvalejší přístřeší. Oba prospektori ještě druhý den prohledávali potok o sto sáhů výš proti proudu, ale tam nenašli už vůbec nic. Po tři dny jsme tedy s Očkem stavěli pevný srub na prostorné nivě potoka. Pan Oldřich vyrazel s Martinem Pírkem do okolí, brávali s sebou kopáčské náčiní a navečer přinášeli kusy různých skal a kameňů, které bedlivě zkoumali. Prohlíželi drobné žilky v křemeni, palící roztloukali větší kusy a drť propírali vodou v pánvi. I když jsem jejich počínání nerozuměl, po očku jsem je sledoval a napínal uši, zda neuslyším to magické slovo. Zlato. Třetího večera se na jinak zadumané tvá-

Pan Oldřich sleduje, jak Jakub Sekyra a Hynek Očko rýžují zlato

ři pana Oldřicha rozzářil úsměv. Prudce praštil Martina Pírka do zad. Ten se začal řehtat jako pomínutý, až mu slzy vyhrkly z očí a vykřikoval: „Žíla, je to zlatá žíla! A bude mocná!“ Hynek Očko zrovna stahoval zajíce, a jak se lekl, ostrý nůž mu zajel hluboko do prstu. Ale ani tato nehoda nezkazila všeobecnou radost a nadšení. Rozdělalí jsme mnohem větší oheň, než za předešlých večerů. Pan Oldřich nás počastoval medovinou a dlouho do noci jsme si povídali a opájeli se vidinou bohatství, které na nás v hoře čeká.

Probuzení do hrůzy

Druhý den brzy ráno naložil Martin Pírko do vaku motyky, několik mlátek a železek, náklad přehodil přes rameno, přes druhé pak velkou lopatu. Pan Oldřich si zabalil pergamen a nějaké měřičské náčiní, které jsem neznal. Vysvětlil nám, že nejdřív musí zakreslit a popsat místo nálezů. Tento spis po návratu předá králi. To byl hlavní úkol naší výpravy. Až bude s touto prací hotov, teprve my všichni půjdeme na místo a do zimy se pokusíme z hory dostat co nejvíce zlata. Oba že se vrátí až po setmění. Tak jsme se po celý den já a Hynek Očko věnovali svým povinnostem. Dřevěnou boudu už jsem měl téměř hotovou, zbývalo jen ucpat mezery mezi kmeny mechem. Očko se vydal do lesa a chvástal se, že na počest našemu nálezu uloví srnu. Na mytíně jsem zůstal docela sám. Práce mi ubíhala od ruky. V poledne jsem si připravil ovesnou kaši slazenou medem, usedl do mechu, opřel se zády o strom a vychutnával můj oblíbený pokrm. Slunce se mi opíralo do tváře a krom ptačího švitoření a šumění potoka byl v lese klid a mír. Příroda kolem byla konejšivá a také asi díky probdělé noci se mi začaly brzy klížit oči, lžice mi vypadla z ruky a usnul jsem. Probudilo mě mrazení. A přízračné ticho. Na stromech se nepohnul ani lístek, snad všichni ptáci uletěli, i potok byl jako němý. Ostré slunce mě oslňovalo, ale špehýrkami mezi přivřenými víčky jsem viděl pár sáhů před sebou postavu. Hynek Očko se vrátil. Už už jsem se chystal vyskočit a vyčínit mu, že mě tak vylekal. Pootevřel jsem oči víc a hrůza mě zcela ochromila. To nebyl člověk. Nebylo to ani žádné zvíře.

Duchovi zachutnala medovina

Zarostlá mužská postava oblečená jen do krátké kožešinové suknice s orlí hlavou, kterou korunovaly obrovské jelení parohy, se ani nepohnula. Pronikavé ptačí oči mne pozorovaly, zdálo se mi, že se zájmem. Měl jsem pocit, že jeho pohled se mi zavrtává až na dno duše. Že se snaží číst mé myšlenky. Nevzpomínám si, jak dlouho jsme na sebe bez jediného pohybu hleděli. Bylo to jako věčnost. Nakonec strnulé ticho přerušil on. Promluvil lidskou řečí, naším jazykem, i když zkomoleným cizím přízvukem. Ale rozuměl jsem mu dobře. „Co to je?“ a ukázal na miskou s kaší. „Kaše. Ovesná,“ sotva jsem ze sebe vysoukal a bezděčně natáhl paži s nádobou dopředu. On miskou beze slova přijal, lidskou rukou nabral sousto a otřel o vnitřní okraj obrovského zobáku. Přitom mu ale polovina spadla k nohám do trávy. Sklonil hlavu k rozstříknuté hmotě a nečekaně se rozesmál: „Takhle to nepůjde!“ V tu samou chvíli ho zahálila mlha, a když se rozplynula, stál proti mně

jako člověk. Hlavu mu pokrývala divoká hříva nečesaných vlasů, tvář zpola skrýval dlouhý plnovous, přes ramena měl přehozený těžký zelený plášť. Znovu si zisky nabral, a když polknul, roztáhla se mu ústa do širokého úsměvu. „Je to dobré, máš ještě něco?“ Strach mě pomalu opouštěl, údy už mě zase poslouchaly. Vyskočil jsem a několika rychlými kroky vběhnul do naší boudy a popadl zpola nedopitý měch s medovinou. „To je medovina. Je taky dobrá,“ podal jsem mu nápoj. Nejdřív si jen opatrně svažil jazyk, ale pak se dlouze a spokojeně napil. A pak ještě jednou. A do třetice. „Máš pravdu, moc dobrá. Neposadíme se? Kdo jsi? Odkud jsi? A co hledáš v mém panství?“

Tajemství za jáhlovou kaši

To bylo příliš mnoho otázek najednou. I mně se hlavou honily otázky, ale bál jsem se zeptat. Snad proto, že mě možné odpovědi děsily. Poslušně jsem usedl do mechu a v krátkosti vypověděl účel naší výpravy. Když jsem skončil, bylo vidět, že nad něčím přemýšlí. Pak rázně vstal a konečně promluvil. „Vy lidé mě nepřestáváte překvapovat. A bavit. Jste tak zranitelní a současně odvážní. Bojíte se o svůj hloupý život a přitom děláte tolik pošetilostí, abyste o něj přišli. Tak ty říkáš, že hledáte zlatou žílu? A víš, že je to moje zlato? Ukryté v mých horách? A že vás mohu jediným pohybem prstu poslat zpět k vašim předkům?“ Klopil jsem oči, bál se na něj pohlédnout. Znovu se mi rozklepala kolena. Mé brady se dotkla obrovská ruka, zdvihl mi hlavu a dlouze zadíval do očí: „Dobře jsi mne pohostil. Máš ještě medo-

Pan Oldřich a Hynek Očko vedou svázaného Jakuba Sekyru

vinu?“ Přikývl jsem. „Dobře,“ rozhodl se, „hory ukřívají nepřeberně pokladů. Ta trocha zlata, kterou odnesete, je proti tomu jako stěblo na louce. Ušetřím tebe i tvých druhů. Ale slibíš mi, že výš do hor se pouštět nebudete. A o našem setkání nikomu nepovíš. Dones mi ještě jeden měch s tou vaší medovinou.“ Beze slova jsem mu podal zbytek ze zásob pana Oldřicha. Zálibně potěžkal v ruce vak a pokračoval: „Za vrcholem tohoto kopce, asi třicet sáhů na druhé straně, najdeš osamělý bludný balvan. Tam kopejte. Do zimy ať jste pryč. A každý večer budu mít u potoka připravenou miskou s kaší. Syrové maso se mi zajídá.“ Stále jsem nic neříkal, bylo jasné, že se má k odchodu. A v tom se naposledy usmál, spíš zašklebil a pravil: „Jakube Sekyro, vím, na co se chceš zeptat. Lidé z nížin mi říkají Rýbrcou. Není to mé pravé jméno, ale líbí se mi. A kdo jsem ti neřeknu. Stejně bys to nepochopil. Víš, na čem jsme se ujednali. Měj to na paměti.“ Postavu znovu zahálila mlha a pak už tam nebyl. Jen z lesa zazněl smích a výkřik: „Kaši umíš dobrou Jakube Sekyro, moc dobrou!“ Upadl jsem na zem a celý se roztrásl. Najednou les zalil zpěv ptáků a já věděl, že se mi už nic nestane.

Výprask od hromotluka

Zbytek dne jsem jen polehával a znovu přemítal o tom podivném setkání. Věděl jsem, že svým druhům nic neprozradím, velmi jsem se bál odplaty Rýbrcoula. Ale co jim tedy řeknu? První se vrátil z lovu Hynek Očko. Přistihl mě ležícího pod stromem, kousek ode mne spatřil zcela prázdný měch od medoviny, a aniž by se mě na cokoli zeptal, bolestivě mě nakopl do žeber: „To je jen malá ochutnávka. Až pan Oldřich zjistí, že ses tu celý den válel a ještě sis dovolil sáhnout na jeho zásoby, zpráská tě,

Rýbrcoul budí Jakuba Sekyru

že si týden nesedneš!“ A pokračoval v drcení mých žeber. Snažil jsem se chránit rukama, volal na něj, že to tak není, ale nic to nebylo platno. Snad by mě ubil, když se z lesa vynořili pan Oldřich a Martin Pírko. „Zešlel jsi?“ křičel Martin a snažil se hromotluka ode mne odtáhnout. „Dost!“ zařval pan Oldřich, „co se tady děje?!“ Teprve teď se Hynek uklidnil. Odstoupil ode mne a ukázal na prázdný měch: „Máme tu škodnou pane.“ „Můžeš mi to vysvětlit?“ zeptal se pan Oldřich nečekaně mírně. Snad že viděl, jak jsem dobýtý. Konečně jsem se mohl posadit. Chvilí jsem si ohmatával potlučený a bolavý hrudník a horečně vymýšlel, co jim povím. Vsa dil jsem na jedinou kartu.

Šibenice, nebo sláva?

„Vím, kde je zlato. Hodně zlata pane. Nemo hu vám říct, jak to vím, ale prosím věrte mi. Zavedu vás tam. A jestli ho nenajdeme, klidně mě pověste na nejbližší větvi.“ A bylo to venku. Hodně jsem riskoval a modlil se ke všem svatým, ať mi uvěří a hlavně, ať je to pravda. Hynek Očko už zase začínal brunátnět a vypadalo to, že se do mě pustí nanovo. Pan Oldřich ho ale zarazil. „Větší pitomost jsi mi říct nemohl. Nejsi žádný hlupák a tak ubohou výmluvu by sis snad nevymyslel. Zkusím ti věřit. Ale jak jsi sám říkal, jestli mě vodiš za nos, opravdu tě pověsím. Ráno nás na to místo zavedeš.“ Obrátil se na Hynka: „Očko, přivaž ho na noc ke stromu, ať nepláchne. Ale ráno ho chci mít živého, tak opatrně!“ a odešel do boudy. Martin Pírko jen smutně zakroutil hlavou a na odchodu utrou sil: „To sis chlapče nadrobil. My jsme nenašli skoro nic, rozhodně ne žílu. Bůh tě ochraňuj.“

Poklad! Na poslední chvíli.

Noc jsem strávil v horečkách. Celé tělo mi probodávalo tisíce jehlic, záda mi odírala kůra smrku a do rukou mi skoro netekla skoro žád ná krev, jak mě Hynek pevně svázal. Ještě před úsvitem se pánové najedli, mě dali jen napít vody a vyrazili jsme na místo, které mi Rýbrcoul popsal. Šplhali jsme do prudké straně, přelézali popadané kmeny, obcházeli rokle, vyhloubené tajícím sněhem. Nikdo nemluvil, les působil tísnivě, občas jsme zaslechli vzdálené volání vlků. Jen Hynek Očko si tu a tam odplívl, že jsme se nemuseli kvůli mému pověšení trmácet takovou dálku. Taky měl strach. K poledni jsme překročili vrchol kopce a já začal počítat kroky. Když jsem se dopočítal sedmdesátí, zastavil jsem a hlesl: „Tady někde. Tady musíme najít osamělý balvan.“ Ale všude okolo byla jen mech, lesní tráva a polámané větve stromů. Hrdlo se mi sevřelo. Pan Oldřich se na mě zle díval a Hynek Očko významně sevřel jilec svého meče. „Pane,“ napjaté ticho prořízlo vzdálené volání Martina Pírka, „pane Oldřichu, pojďte se podívat! Mys lím, že jsem něco našel.“ Doběhli jsme k němu, Martin klečel na zemi, zdvihl hlavu a vzrušeně povídá: „Vidíte pane tu trávu?“ Nic zvláštního jsem na ní neviděl, ale panu Oldřichovi se také zajiskřilo v očích: „Je neobykle nízká a má nezdravou barvu. To může způsobit žíla, vydává ze sebe teplé a suché výpary. Pod drny se tak drží jen málo vody.“ Hynek Očko si neodpustil drzou poznámku o babských povídacích a pan Oldřich ho ostře napomenul: „Nemáš se starat o naše bezpečí? Raději hlídej, jestli nás nesledují vci!“ Hynek Očko jen nerad vyšplhal na nejbližší vyvýšeninu, když v tom mu ujely nohy. Svezl se dolů, a jak padal, strhl s sebou vrstvu mechu, pod kterou zasvítila běloba kamene. „To bude ono! To je ten kámen!“ vykřikl jsem.

Muž s orlí hlavou a paroží

Je vám asi jasné, že život jsem si zachránil. Jinak bych ani nemohl tenhle příběh vyprávět. A už jsem vlastně na samém konci. Opravdu jsme objevili bohaté naleziště zlata. Ložisko leželo jen mělce pod povrchem. Do podzimu jsme vyhloubili několik rýh do svahu a rýžovali horninu. Pan Oldřich pečlivě zaznamenával naše nálezy a kreslil mapu místa, aby mohl podat zprávu králi Přemyslu Otakarovi. Já jsem tajně nosil k potoku každý den miskou s kaší. O duchovi hor jsem se ani jednomu s druhů nezmínil. Stejně by se mi vysmáli. Pan Oldřich zkoušel několikrát vyzvídat, jak jsem přišel na to, kde je zlato ukryté. Ale když viděl, že ze mne stejně nic nedostane, přestal se o mé tajemství starat. V zimě jsme se vrátili šťastně do Zbečna. Zůstal jsem pak celý život v rodné chalupě a živil se jako dřevorubec. A snad už taky víte, proč štít mého stavení zdobí zvláštní mužský s orlí hlavou a mohutnými parohy. ●

Vysvětlivky k příběhu

OSADA ÚPA

Původní název osídlení v místech dnešního Horního Starého Města, později Trutnova.

ČESKÝ LES

Jeden z možných původních názvů pro Krkonoše, zmiňovaný v ruských letopisech v roce 1095. Ve starověku byly hory popsány jako Sudety, což je název zřejmě keltského původu (nejčastěji překládány jako Kančí hory). Příbík Pulrava v roce 1380 Krkonoše nazývá Sněžné hory. Označení Krkonoš (ženského rodu, „ta“ Krkonoš) pro horský hřbet se objevuje v roce 1492.

KŘIVOKLÁT

Jeden z nejstarších a nejvýznamnějších středověkých hradů českých knížat a králů. Nachází se na skalnatém ostrohu nad Rakovnickým potokem, přítokem řeky Berounky. Hrad byl založen nejspíše okolo roku 1230 na přelomu období vlády králů Přemysla Otakara I. a Václava I.

RÝŽOVÁNÍ

Zlato se mechanicky získává pomocí rýžovací pánve. Krouživým pohybem se z pánve odštědivou silou značnou odstraňovat sedimenty, voda a lehké minerály. Na dně pak zůstanou jen těžké minerály, jako například magnetit, zirkon, rumělka a také zlato. To je přibližně 19 krát těžší než voda, 10 krát než písek a šteřk.

ZLATINKA

Drobné kousky zlata o velikosti 1-3mm, pod mikroskopem mají tvary rozvětvených keříčků a členitých plíšků.

SÁH

Historická délková míra odvozená od rozpětí rozpažených rukou dospělého člověka – přibližně 1,8 m.

Rýbrcoul (Rýbrcál)

– odkrýváme tajemství bájně bytosti

Vládce Krkonoš nebyl vždy tím, jak ho známe dnes. A nebyl vždy Rýbrcoul. Toto je jeho příběh. A také náš, lidských obyvatel hor.

Rýbrcoula stvořili staří pohanští bohové. Ještě v době, kdy hory pokrýval neprostupný prales a lidská noha sem nezabloudila. Dávno před příchodem prvních lidí.

Byl vytvořen z větve stoletého buku, z kusu ledovce, který v té době pomalu ustupoval z hor; z parohu jelena čtrnáctáráka. Tak se zrodil duch. Nesmrtelný, ale zajatý v živém a hmotném těle. Mohl ho měnit dle libosti, ale nikdy nemohl existovat mimo něj. Zrodil se duch, a bohové mu dali jméno Krudum.

Do vínků dostal sílu ovládat vítr, oblaka a vodu. Schopnost proniknout a vyznat se v hlubokých podzemních jeskyních, cítit a umět najít poklady, ukryté v nitru hor. Dostal také území. Stal se pánem těchto hor; dnešních Krkonoš. A dostal jeden božský dar navrch. Možnost se učit, růst a silit.

Za poklady získal moc

Za to vše bohové od Kruduma požadovali shromažďovat drahé nerosty, dosud schované pod příkrovem temného lesa. Svému údělu se neprotivil. Každý rok při jarním slunovratu stála u pramene dnešního Labe navršená hora pokladů. Bohatství, které přes rok vynesl na světlo a shromáždil. Kam poklady mizí, a jak s nimi tehdejší božstvo nakládá, nevěděl. A popravdě ho to ani nezajímalo. Byl spokojený se svou existencí.

Běžela staletí a Krudum poznával tajemství hor. Nebylo místo, o kterém by nevěděl. Dokázal měnit toky řek, rozrazit skály, vyvrátit staleté buky. Jak jeho síla rostla, dokázal tvořit víchry, sněhové vánice, bouře, laviny kamení i led. A jeho síla rostla rychle. Z každé kapky krve divoké zvěře, prolité jeho drápy, zuby, či zobákem, rostly jeho schopnosti. Stal se i pánem dalších obyvatel hor: Jak pronikal do útrob země, potkával se s permoníky a skalními muži. V hlubokých lesích vystopo-

val větřice, hejkaly a jezinky. Ve skrytých údolních mýtinách objevil víly a mnišky. Dávni tvorové lesa a podzemí museli přijmout Kruduma za svého pána. Nebyl k nim krutý, ale ani přátelský. Nechával je žít a konat podle starých zvyků. Jen zlato a další poklady museli nechat bez povšimnutí. A také museli respektovat změny jeho nálad.

Osamění zrodilo ničitele

Tě náladovosti, jak běžel čas, přibývalo. Krudum se totiž cítil neskutečně osamělý. Své stvořitele viděl jen jednou ročně a oni mu dávali pocítit, že nepatří mezi bohy. Divoká zvěř se ho bála. A s bytostmi lesů a podzemí si nechtěl zadat. Nechtěl přijít o svou autoritu. A tak ve své samotě propadal pocitu marnosti. Ve chvílích největší beznaděje, tehdy, když si uvědomil, že takto to bude navždy, ho zachvacovala zuřivost a touha celé hory zničit, srovnat se zemí. To potom hroty tvrdých skal trhaly víchry jako cukrovou vatu, vody v potocích se hnaly zpět, vzhůru do kopců a země pukala a naříkala.

Cesta do hlubin země

Na přelomu věků, v době, kdy se na východě, v městě Betlémě, narodil chlapec, který později změnil tvář světa, se duch hor Krudum ukrýval hluboko v jeskyních. Hledal spásu v tichu a neprostupné tmě. Táhlo ho to stále níž. V podobě lasice se proplétal úzkými skulinami, snad se chtěl dostat až do samého středu Země. Tak hluboko před tím nikdy nebyl. Coby mūra Smrtihlav proletěl spárou, sotva na malíček širokou a kolem něj se rozprostřel nedozírný prostor. Velký jako katedrála, jako stovky katedrál. Nic nevěděl. Stal se sovou a stejně nic nevěděl. Tma byla téměř hmatatelná a pouze díky ostatním smyslům cítil, v jak obrovské síni se nachází. A také věděl, že tu není sám.

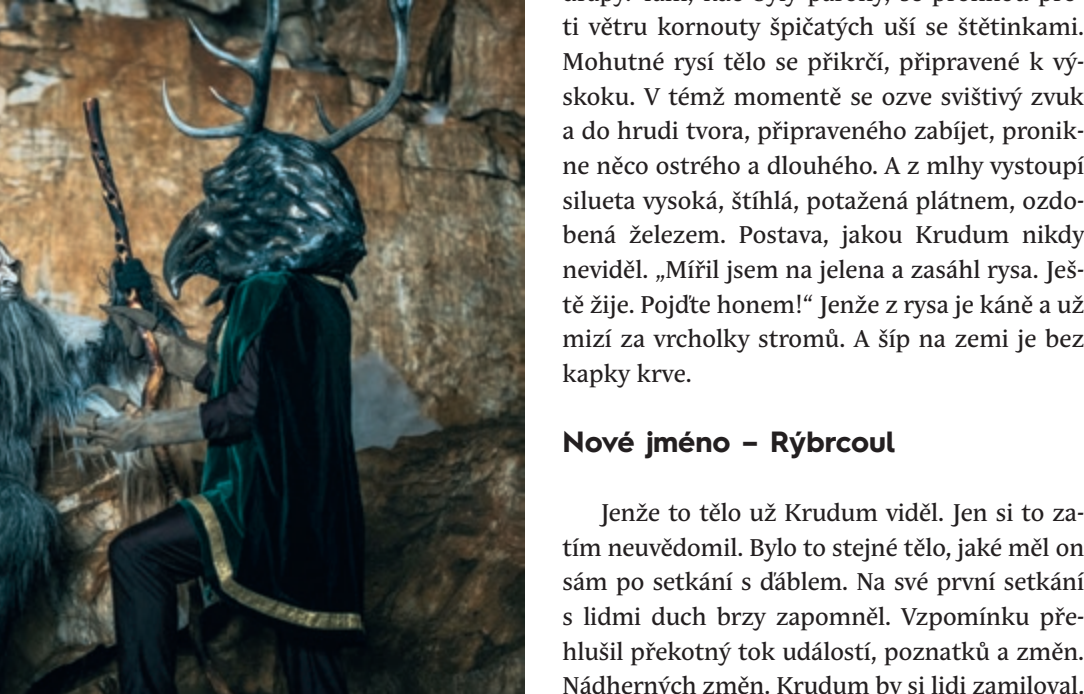
Zlo hovoří medovým hlasem

Hlas prořízl ticho. Nikdy dosud ve svém životě nerozeznával zlo a dobro. Ty pojmy neznal. Neměly by pro něj význam. Stvořili ho pohanští bohové. Bohové divočiny, zrození a umírání. Ani oni by si nevěděli se zlem a dobrem rady. Příroda není ani dobrá, ani zlá. Příroda pouze je. Ale teď tušil, cítil, byt to neuměl pojmenovat, že k němu hovoří čisté zlo: „Vím, kdo jsi. Jsi Krudum, duch a pán těchto hor: A já jsem ďábel.“ Poprvé za své existence pocítil strach. Ale zvědavost v něm zvítězila. Proto neutekl a dál naslouchal hlasu. Tajemný hlas se mu vmlouval. Nabízel přátelství, spojeníctví. Nabízel moc, větší, než jakou si Krudum uměl představit. Naslouchal bez hlesu, upadal do nicoty, čas se zastavil.

Nové tělo a staré myšlenky

Probudil se v hluboké roklí pod vyvráceným kmenem. Zmatený a rozpolcený. Bylo to prvně, kdy s ním někdo, někdo mocný, jednal jako s rovným. Bylo to poprvé, kdy okusil vlastní sílu, vlastní důležitost. A také to bylo prvně, kdy si uvědomil, že něco nesmí. Že nesmí podlehnout vábení té zajímavé bytosti... ano, ona přece byla zajímavá, když byla tak mocná a prastará, jako sám svět... toho ďábla. Uvědomil si, že když zradí své bohy, když přistoupí na nabízenou úmluvu, stanou se strašné věci. Nejen jemu, ale celým horám, všem jeho obyvatelům. Byl zmatený. O to víc, že se probudil v těle, jaké dosud nevěděl. Podobném sice lesním bytostem, ale přesto jiném. Bez srsti, bez drápů. Jaký to živočich by chtěl mít místo tesáků takové malinkaté zoubky? Nevěděl, že je lidské. Lidí ještě nikdy neviděl. Nechal hloubání, změnil se v rysa a šel lovit. Snad to byl sen.

Svým bohům stvořitelům se nikdy nepřiznal, s kým se setkal. Do nejhlubšího podzemí se už nikdy nechtěl znovu vrátit.

Bohové zmizeli navždy

O jarním slunovratu, léta Páně 1087, jak se později naučil počítat podle lidí, pohanští bohové k prameni Labe nepřišli. Ráno následujícího dne se ještě slabé a opatrné paprsky slunce opíraly do valounů zlata, ostrých hran drahých kamenů. Hladina pramene řeky, jakoby hořela, pod těmi záblesky. Bohové nepřišli ani příštího roku. Nahromaděné poklady rozprášily po

pláních podzemní vichřice, co zůstalo, spláchlá voda do údolí. Krudum netušil, že jeho stvořitele, staré pohanské bohy, bohy přírody a života, navždy z těchto končin vyhnal nový bůh. Nový, jediný a mocný. Bůh lidí. Netušil, kdo jsou lidé.

První setkání s lidmi

Ale ti už byli blízko. Prosekali v pralesích pod horami stezky, mýtili hvězdy, přinesli s sebou rostliny, jaké Krudum nikdy neviděl. Také zvěř, která s nimi přišla, byla neznámá. Do hor zatím nepronikli, ale byli blízko. Viděl v podhůří stoupat z lesů proužky dýmu, i když nebyla bouře a blesk nezaložil požár. Za letních nocí přicházely z jižní strany zvuky, které nepatřily žádnému tvorovi, jakého znal. Netušil, kdo jsou lidé. Ale ti byli blíž a blíž. Byli tady.

Jelení nozdry nasály opatrně neznámý pach. Pak ještě jednou. Nic není v mlze vidět, ale něco cizího tu je. Něco, co by bylo dobré prozkoumat. Nebo ochutnat. Kopyta se roztáhnou v tlapy, ze kterých jako ostré břity vystřelí dlouhé drápy. Tam, kde byly parohy, se prohnou proti větru kornouty špičatých uší se štěinkami. Mohutné rysí tělo se přikrčí, připravené k výskoku. V témž momentě se ozve svištivý zvuk a do hrudi tvora, připraveného zabít, pronikne něco ostrého a dlouhého. A z mlhy vystoupí silueta vysoká, štíhlá, potažená plátnem, ozdobená železem. Postava, jakou Krudum nikdy neviděl. „Mířil jsem na jelena a zasáhl rysa. Ještě žije. Pojďte honem!“ Jenže z rysa je káně a už mizí za vrcholky stromů. A šíp na zemi je bez kapky krve.

Nové jméno – Rýbrcoul

Jenže to tělo už Krudum viděl. Jen si to zatím neuvedomil. Bylo to stejné tělo, jaké měl on sám po setkání s ďáblem. Na své první setkání s lidmi duch brzy zapomněl. Vzpomínku přehlušil překotný tok událostí, poznatků a změn. Nádherných změn. Krudum by si lidi zamiloval,

kdyby věděl, co to je milovat. Pronikli do hor; mysleli, hovořili. On s nimi hovořil. Tedy vždy, když byl v lidské podobě. Nebo je pozoroval v podobě zvířete. Mluvil s nimi jako rovný s rovným. Oni s ním také mluvili jako rovný s rovným. Učil se. Tolik, co se naučil za rok, nepoznal za celá staletí. A ty jejich děti! Jak jsou bezbranné, tvárné, jak rychle se mění! Jak se z takového nic během chvilky stane tvor, který stejně jako Krudum, ovládá přírodu! Brzy se stalo, že jich měl sám nespočet. Lidských dětí. Potomci jeho lidských potomků dodnes žijí mezi námi. My je těžko poznáme, ale oni vědí, že jsou jiní. Rozumí slovům větru, poznají, že pod nohama v půdě se ukrývá kov, nebo pramen. Nebojí se usnout v hlubokém lese, vždy najdou správnou cestu ven. Krudum zplodil v tomto šťastném období stovky dětí. Na své staré bohy zcela zapomněl. Zapomněl i na své staré jméno. Přijal nové, které mu dali sami lidé. Rýbrcoul. Rip – unzal, návrží – nepřeborně. Neřeborně návrší, pohoří. Pán pohoří, vládce hor – Rýbrcoul.

Laskavý a respektovaný pán hor

Laskavý a respektovaný pán hor

Rýbrcoul byl a zůstal pánem hor. Setkání s lidmi ho nepřipravilo o vládu nad Krkonošemi. Někdy, pro pouhou hravou zlomyslnost, někdy proto, aby udržel a potvrdil svou moc, jindy zase pro trest na zlořáda, zjevoval se jim v podobách napůl lidských, napůl zvířecích. A dokázal lidi nepěkně potrápít, ublížit, když bylo třeba, i zabít. Jak si tehdy užíval svou moc, moc nad někým, kdo ji rozumí. Kdo chápe její podstatu. Ne, jak ti řvoucí hejkalové, mizící a plaché víly, ne jak hloupá lesní zvěř. Ne, jako pyšní bohové, co svého syna nechali napospas osudu. Kdyby tyto krásné věky, to období vzájemného učení a respektu, pokračovaly nadále, snad by pán našich hor Krkonoš žil mezi námi. Snad by i občas sestoupil dolů do vesnic a měst.

Na poklady se nesahá!

Ale šťastné roky nepokračovaly. Lidí přibývalo. A přicházeli z daleka. Nejen do hor žít. Také v horách hledali poklady. Každá mniška, jezinka i skalní muž věděl dobře, že na drahocennosti, ukryté pod skalami, se nesahá! A to nejsou bůhvíjácí myslitelé. Jenže lidé ne. Nevěděli o zákazu. Nechtěli vědět. Přicházeli noví a noví osadníci. Odkrývali zarostlé vchody do jeskyní, vynášeli poklady. Vynášeli... odváželi je pryč z hor. Valila se vlna za vlnou. Nakonec vzali železné nástroje a provrtali do země vlastní díry. Nestačilo jim zlato z potoků, vykrádali kovy ze země. Těžili uhlí. Oni jím topili!

Touha po pomstě oslepuje

A Rýbrcoul se opět začal cítit neskutečně osamělý. A ponížený. A rozzařený. Znovu ho zachvátila touha zničit celé hory, srovnat je se zemí i se všemi nezvanými hosty. A opět hroty tvrdých skal trhaly neskutečné orkány jako cukrovou vatu. Opět se vody v potocích hnaly zpět, vzhůru do kopců, a země pukala a naříkala. Lidé také naříkali. Ale vždy jen v tu chvíli, když zuřily živly. A pak, když se uklidnily, jako by se nic nestalo. Jako by desítky zmařených životů při běsnění počasí nic neznamenal. Znovu se, omámení bohatstvím, chopili mlátků a železek. Znovu se z nitra hor ozývalo dunění. Pohanění bohatstvím, opilí sami sebou. Namyšlení, bez pokory.

Smlouva s ďáblem

Tehdy Rýbrcoul sestoupil do nejnižšího patra podzemních labyrintů. Podruhé ve svém životě. Kráčel, běžel a letěl přímo, bez zaváhání. Za svým cílem. Věřil, že najde tajnou cestu, na kterou chtěl kdysi tak urputně zapomenout. Jako mūra Smrtihlav proletěl spárou, sotva na malíček širokou. A byl tu, v nedozírném prostoru, velkém jako katedrála. Jako stovky katedrál. Přivítal ho tajemný hlas, stejný jako tehdy. „Věděl jsem, že přijdeš. Čekal jsem tě. A nezlobím se, že až teď. Čas pro mě není důležitý.“ Co si ti dva tehdy řekli, ví jenom Rýbrcoul. A od té chvíle se všechno změnilo. Bylo to někdy na začátku šestnáctého století. Lidé se ztráceli v horách, celé osady lehaly popelem, běsnění živlů neustávalo. V létě Krkonoše zasáhly vánice, v zimě zvěř i lidé umírali hladem. Z vysokých svahů se řítily laviny kamení a sutí. Po bájných bytostech hor; permonících, hejkalech, vílách, jako by se slehla zem. Lidé už neříkali Rýbrcoul, náš moudrý pán, duch hor. Ale Repicul, obráceně Luciper. Povídalo se, že se s ďáblem spojil. V jedinou a strašnou bytost. Hruža z nového vládce se přenesla i dolů, do měst a vesnic.

Zakletý Rýbrcoul přichází o moc

Lidé si nevěděli rady a hledali pomoc. Pomoc ve své víře, pomoc od svého Boha. A pomoci se jim dostalo. Do hor přišel biskup Jan Křištof z Talemberka. Poklekl u pramene Labe a ve jménu nového Boha, jediného a největšího, řeku vysvětil. Současně Rýbrcoula zaklel. Zbavil ho hmotného těla. Bez těla nemohl existovat. Stále tu sice byl, ale jen jako duch. Bezmocný, spoutaný kdesi v podzemí. Jan Křištof nedokázal ducha zbavit síly navždy. Pouze na jeden rok. Ale to nebylo vůbec málo. Za jeden den v hlubokých jeskyních uplyne na zemi jeden rok. A za jeden rok v podzemí pak nahoře celých 365 roků. Je to dlouhá doba, ale ta právě skončila. Rýbrcoul se vrátil. Vrátil se dokonce ve dvou podobách. Něco zvláštního se s ním během zakletí stalo.

Zpět na zemi ve dvou podobách

Jeho temná část možná podlehla svodům pekla. A ta druhá, která se zla bojí, se chce znovu naučit rozumět lidem a plodit s jejich ženami další děti. Preje si vládnout mocně, ale s rozumem. Obě části jedné bytosti jsou tu nyní s námi. Dohodli se, že si dají čas na rozmyšlenou. Že budou rok pozorovat lidi a jejich zvyky. Pro oba jsme noví a neznámí tvorové. Vždyť se za 365 let tolik změnilo. Obě nyní budou pozorně sledovat a po roce se rozhodnou, jak s lidmi a s horami naloží. Měli bychom na to pamatovat. Rýbrcoul je i ve dvou podobách stále mocný. ●

Hornické názvosloví

SEJPY

Jejich jméno pochází z němčiny – rýžovat se německy řekne seifen (a rýžoviště Seife). Spisovné české označení je rýžovnické pahorky, to však geologové určitě nepoužívají. Jsou to vyvýšeniny, které vznikly navršením prorýžovaného materiálu z říčních náplavů. Nejčastěji se tedy nachází v údolních nivách a tvoří je vlastně odpad, který zůstal po přerýžování náplavů.

DOBÝVKA

Prostor, ve kterém byl dobýván užitkový nerost. Běžné se užívalo slovo při dobývání rud, v uhelném hornictví výjimečně.

RÝŽOVACÍ ŽLAB

Slouží k rýžování zlata a těžkých nerostů stejně, jako rýžovací pánve, tedy oddělení od horniny pomocí vody. Dřevěný žlab má žebrované dno, na kterém se zachytávají těžší nerosty. Délka žlabu byla mezi 160 a 180 cm, šířka 30 až 80cm.

svahování

Pozůstatky po této činnosti v podobě mělčích, širokých a často různě členěných příkopů nalezneme například severně od hájovny v Dolních Sejfech. V lese na mírném svahu se zlato tímto způsobem těžilo z druhotného ložiska – z rozsypů. Ve svahu byla nejprve v jeho spádnici vyhloubena rýha, která sahala až do hloubky výskytu zlatinek. Suť z rýhy byla přesítována a přerýžována nejprve mimo rýhu. Potom byla rýha postupně rozšířena, materiál byl na místě hrubě zpracován a hlusinou byla následně zasypávána původní rýha. Tímto způsobem, kdy horníci „odkládali“ přebranou sáhovinu za sebe i vedle sebe, byl doslova „přeoráván“ celý svah, kde se zlato vyskytovalo. Jedinou výhodou při těžbě na ložisku velice chudém na zlato byl krátký transport horninového materiálu.

Víte, že...?

ZLATO

Krkonošské zlato je svým složením unikátní. Má příměsi stříbra a hlavně paládia. Podobný typ zlata se nachází až v daleké Brazílii.

Zlato je žlutý kovový prvek, krystalizující v krychlové soustavě. Krystaly zlata jsou vzácné a obvykle tvoří osmistěny. Běžné jsou stromčekovité útvary, nebo plíšky zlata. Zlato se v podobě valounů nejčastěji nachází v náplavech. Tyto nuggety bývají otlučené a různě deformované. Přírodní zlato obvykle obsahuje další kovy, především až do 20 % stříbra; dále měď, rtuť, iridium, rhodium, paladium, bizmut, olovo atd. Podle toho může mít různé žluté, žlutobílé až oranžově červené barevné odstíny. Zlato má řadu pozoruhodných vlastností. Je dokonalým elektrickým vodičem. Je odolné vůči vnějším vlivům a jeho teplota tání je 1 063°C. Vzdoruje za všech teplot oxidaci. Zlato je neobyčejně kujné, a tak lze vytepat tenké plíšky, které zeleně prosvítají. Jejich tloušťka je tak nepatrná, že teprve 10 000 plátků má dohromady jeden milimetr. Oceány obsahují 4 až 10 mg zlata na jednu tunu vody, a tak se jeho celkové množství v mořských vodách odhaduje na více než deset miliard tun. Nalézá se i v mnoha rostlinách, jejichž prostřednictvím se dostává do živočichů.

PRVNÍ HLEDAČI – KELTOVÉ

První písemné zmínky o dobývání zlata na Rýchorách jsou až z roku 1542. Ale nejstarší dolování zlata sahá o mnoho let hlouběji do historie. V Trutnově byly nalezeny keltské duhovky (mince). To může dokládat rýžování zlata na zdejších potocích už Kelty. A je tu i pádnější důkaz. Ve střední části údolí Roudnického potoka (u Poniklé) překlenuje totiž koryto nad někdejší hornickou osadou Stará Hora (ve staré češtině se jako „hora“ označovaly doly) starý kamenný můstek, jehož oblouk je tvořen jediným obrovitým, úzkým deskovitým balvanem. Jeho rozměry jsou skutečně úctyhodné: délka dosahuje 3,7 m, šířka 0,7–1 m a tloušťka 0,2 m. Tato megalitická stavba natolik připomíná slavné britaňské dolmeny, že je zcela mimo veškerou pochybnost keltského původu. V pozdější, zvláště novověké době by se totiž nikdo s tak nákladným a současně stavebně náročným můstkem tohoto typu nestavěl, protože by si vystačil s obyčejným dřevem. A mnohokrát osvědčené

pravidlo, praví: kde bylo zlato, tam museli být i Keltové.

Někdy bylo slovo ZLATO v názvu místa zavádějící. Ne všechna místa, kde se podle legendy našlo zlato, skutečně tento kov obsahovala. O zlatě se zřejmě hovořilo v přeneseném slova smyslu. Například Zlatý důl v Trutnově, tedy v místech parku u Lesnické školy, nikdy zlato neobsahoval. Ale havíři v místě objevili vydatný pramen kvalitní vody a pro rozrůstající město to byl „zlatý důl“.

ZLATÁ PANNA

Oblast mezi Hertvíkovícemi a Mladými Buky, je tak trochu územím nikoho. Zelená turistická značka těsně míjí rozsáhlé dobývky po těžbě zlata, pro které si geologové půjčili název Zlatá Panna. Na Zlaté Panně je několik hlubokých těžebních rýh, příkopů, plošin na zpracování horniny, svahových odkopů, hald i řada zavalených šachet, z nichž nehlubší dosahovaly odhadem až 30 m. Nálezy železek i jiného hornického nářadí z posledních let nám dotvrzují intenzivní hornickou aktivitu. Že se zlato nad Mladými Buky těžilo, je nespochybnitelné, ale je více než pravděpodobné, že drahý kov byl brzy vyčerpán a horníci zřejmě ve větší hloubce našli železnou rudu.

JÍŘSKÝ PŘÍKOP

Asi 2,5 km severně od Javorníka se nachází jedna z nejzáhadnějších památek hornické činnosti v Krkonoších. Takzvaný Jiřský příkop je opravdu monumentální dílo. Jde o povrchovou dobývku o délce 675m, v nejmohutnějším místě dosahuje šíře 30m a hloubky 20m. Starci (tak říkají horníci svým předchůdcům) museli jednoduchými nástroji přemístit 75 tisíc m3 zeminy. Ale my o vzniku tohoto obrovského důlního díla nevíme vlastně skoro nic. Nejvýznamnější zpráva pochází z roku 1764, kde autor Karl Eustach Schindler píše: „V Jiřském příkopě jsem našel hned dole u potoka štolu a mnoho starých šachtic ve dvou liniích, které se táhnou vzhůru do hor východním směrem.“ Ale autor popisuje doly dávno opuštěné. Kdo tu tedy těžil? Byl to Kryštof Gendorf, který dobýval zlato na Rýchorách už v roce 1542? Můžeme se jen dohadovat.

RUDNÍK

Velkým otazníkem zdejších zlatých ložisek nepoměr mezi mnohem většími vyhloubenými a menšími navršenými částmi materiálu po důlní činnosti. Jednoduše řečeno, nevíme

dodnes, kam se ty ohromné masy vytěžené horniny poděly. Možná odpověď je v obci Javorník. Zde se nachází pozůstatky středověké vodní tvrze. Vznik vesnice spadá do 14. století, z této doby je také první zmínka o tvrzi. A obě vznikly v souvislosti se středověkým rýžováním zlata. To dokazují i nápadné sepy z ploché na soutoku Lučního a Javornického potoka.

Ovšem ty jsou odlišné od většiny ostatních našich lokalit. Nápadný je tvar a velikost. Všechny jsou totiž ve tvaru dlouhého valu, stojí samostatně, jsou rovné, a jejich vrchol je také výškově vyrovnaný. Rozměry patří k těm velkým, a to jak šířkou (i přes 20 m) a délkou (nejdelší přes 200 m!), tak i výškou (dva nejvyšší dosahují 3,5 m, což je v českých poměrech jednoznačně nadprůměr). Na temeni největšího z nich na levém břehu Lučního potoka stojí dokonce celý dům.

Další zvláštností je vodní dílo. Voda byla u historických dobývek zlata rozhodujícím faktorem. Poloha javornické tvrze u soutoku dvou potoků nebyla náhodná a využívala velmi výhodně dva faktory – hlavní Luční potok byl celoročně dostatečně vodný, ale měl malý spád, zatímco jeho přítok Javornický potok měl větší spád, ale zase byl méně vodný. V těchto souvislostech není jisté náhodou, že se jednalo o vodní tvrz, což je ve zdejším podhorském kraji dosti neobvyklé. Tak malá, nevýznamná fortifikace byla obklopená překvapivě širokým příkopem (15–20 m) se značným objemem vody. Rozmístění a směřování blízkých sejpů a některé další reliéfové znaky ukazují, že to mělo své důvody. Příkop totiž nejspíše plnil – možná až druhotně – ještě další funkci. Nádrže pro zásobování a rozvod vody k některým zpracovatelským objektům sloužícím těžbě zlata, zvláště k rýžovacím žlabům.

A další záhada. V celém údolí Lučního potoka a Čisté, do níž se níže vlevá, se nezachovaly žádné stopy po rýžování, jen právě v Javorníku – a ještě tak velké. To je příliš velký rozpor. Pokud by totiž byly náplavy těchto dvou toků dostatečně bohaté na zlato, zachovaly by se pozůstatky po rýžování nejspíše i jinde. Ke vzniku ta obrovských sejpů by také nestačila těžba ze sice nedalekého, ale objemem těžby nevelkého ložiska na Dolních Zábínách, které ostatně mělo svůj vlastní hornický vodní příkop.

A tak se nabízí vysvětlení, které z tohoto místa dělá hornický unikát. V Javorníku se totiž téměř s jistotou nerýžovaly místní údolní náplavy, ale dováženy materiál. A převoz vytěženého materiálu, přesněji řečeno nějakého jeho koncentrátu ke zpracování, mohl být řádově i v celých kilometrech. Pruh zlatodolů na

vyměníte na výdejních místech, nebo v našem stánku na hlavní letošní akci Rýbrcoul, která se bude konat 5. října před UFFEM v Trutnově, za zbývajících devět mincí. Proč za zbývajících devět? Protože tři získáte už při přihlášení do hry.

JAK SE DO HRY PŘIHLÁSÍTE

U našich partnerů, kdykoliv se vám to bude hodit – viz. výdejní místa. Tam vám také rádi zodpoví veškeré dotazy.

Startovné do každé části činí 150 Kč.

VÝDEJNÍ MÍSTA

Penzion Family, Nový Svět 91, Svoboda nad Úpou
Rekreační areál Dolce recepce, Oblanov 37, Trutnov
Turistické informační centrum Trutnov, Krakonošovo náměstí – stará radnice
Eben-kování, s.ř.o., prodejna, Říční ulice 992, Trutnov
Grand Luxury Hotel Trutnov, recepce, Krakonošovo nám. 118, Trutnov
Areál Mladé Buky, pokladna bobová dráha, Kalná Voda 7, Mladé Buky

Jiřský příkop – rozhodně stojí za vidění. Přetíná hřbet mezi Stránským potokem a Žabím potokem

Vodní Tvrz – Určitě se jeďte podívat. Když už víte, co jsou sepy, lehce je v krajině rozeznáte a pozůstatky tvrze jsou také zajímavé.

jižních svazích Janského hřbetu se táhne od Černého Dolu až ke Svobodě n. Úpou.

Tomu nasvědčuje další fakt. Mezi největšími dobývkami a Javorníkem jsou totiž doslova protkané abnormálně hustou sítí starých, dnes již převážně nepoužívaných cest. V nejdokonalejší podobě ji lze vidět na mapě stabilního katastru z roku 1841. Část těchto

cest vytváří v místech rovnějšího terénu úvozy, anebo jsou ve strmějších, diagonálních úsecích na svazích alespoň lemované nápadně vysokými mezemi. A na některých úsecích je ještě dnes dobře patrné, že to nebyly jen obyčejné polní cesty, ale byly pěkně „bytelně“ stavěné. Nejvýmluvnější jsou ale jejich úvozy. Nejsou totiž jen tak ledajaké, některé dosahují šířky několika metrů a hloubky 2–3 m! To vše nasvědčuje tomu, že se u javornické tvrze po dlouhá léta zpracovávaly a rýžovaly horniny, vytěžené vysoko v horách. ●

Pozvánka na celoroční hru o dolování v Krkonoších

KOMU JE HRA URČENA

Dětem i dospělým, nejlépe dohromady. Ale především všem zvědavým a zvídavým.

CO ZÍSKÁTE

Dozvíte se spoustu zajímavých informací o dějinách těžby zlata, mědi, arseniku a uhlí v Krkonoších. Dostanete se na tajemná i krásná místa, o kterých jste, třebaže rodiči, možná vůbec nevěděli. Probudí se ve vás touha poznávat minulost našeho kraje a život lidí, kteří tu žili před námi. Možná potkáte i Rýbrcoula, nebo nějakou jinou lesní bytost.

VÝHRA

Dvanáct hracích kamenů (mincí) s vyobrazením Rýbrcoula, víly a permoníka, vyražených ze čtyř různých kovů. To v letošním roce. V tom příštím k nim přibude také jezinka, skalní muž, hejkal a mniška a také napínavá desková hra ve dvou variantách: pro děti do osmi let a pak pro všechny ostatní do 100 let.

Mince, tedy hrací kameny, vytvořila významná česká sochařka a výtvarnice Paulina Skavová, rodačka z Krkonoš.

BUDE TO NÁROČNÉ?

Rozhodně ne. Cílem spolku Rýbrcoul není předkládat před hráče nepřekonatelné překážky a složité úkoly. Chceme ve vás vzbudit zájem o historii místa, ve kterém žijete. Takže vás čekají tři jednoduché procházky do předem určených míst. Ale dobu, kdy se na „výpravy“ vydáte, si určíte sami. A máte na hru čas od dubna do října.

PRAVIDLA

V podstatě žádná. Dostanete otázky a napíšete odpovědi. Jednoduchá otázky a jednoduché odpovědi. Otázky, odpovědi a další informace dostanete na jednom listě: ODPOVĚDNÍKU. Figl je v tom, že ty odpovědi nezjistíte nikde jinde, než na místech, která se týkají těžby v horách. A vy tam budete muset tapat. Ale nebojte, bude to jen příjemná procházka, jde přeci o poznání, ne o turistiku. A když budou odpovědi správné,

Počínaje poslední nedělí v březnu vyjíždí ze stanice Trutnov – hlavní nádraží zážitkový vlak. A to každý měsíc až do října. Ve dvou vagonech jsou především pro děti připravena divadelní představení. Hry jsou spojeny se skutečnými událostmi, které se v našem kraji staly. Události jsou skutečné, avšak forma jejich podání je poněkud volná a zábavná. To proto, aby se ve vlaku a na zastávkách nikdo nudil. Tedy ani ti nejmenší, ale ani rodiče. Poučení a legrace. To je smysl zážitkových vlaků. O příběhy se spravedlivě rozdělila všechna místní ochotnická divadla. A možná se cestující setkají i s Rýbrcoulem.

NEJBLIŽŠÍ ZÁŽITKOVÉ VLAKY:

- 28. dubna** – Spolek Divadelních ochotníků Alois Jirásek Úpice – „*Utlučem je čepicema*“ – připomínka válečných událostí z roku 1866. Nebude chybět polní lazaret a názorná ukázka amputace.
- 26. května a 30. června** – Spolek Dyvadlo Neklid Trutnov – „*S císařem Josefem za pašeráky*“ – a také s generálem Laudonem. Jak mocnář nechal v Malé Úpě vystavět kostel a přidal ještě jeden dárek.
- 29. září** – Divadlo Bez Zábran Trutnov – „*Jak Trautenberk o hospodu přišel*“ – není Krakonoš, jako Rýbrcoul. Humorný pohádkový příběh na motivy Krkonošských pohádek. ●

Hledáme patrioty

Jedním z cílů spolku „Rýbrcoul – duch hor“ je **vzbudit zájem**. Zájem o historii Krkonoš, o život našich předchůdců, kteří dokázali v extrémně tvrdých podmínkách vytvořit z pralesa krásné místo k životu.

Ano, nebyli to naši přímí předci, jsme tu až na výjimky „náplava“, přistěhovalci. Ale žijeme v Krkonoších už třetí generaci a mnozí z nás se začínají cítit opravdu jako doma, kraj berou za svůj. Jen nám chybí pevnější spojení s minulostí. Vazba, kterou má tak pevnou například jižní Morava.

Děkujeme všem **partnerům – patriotům**. Děkujeme za finanční, materiální i duševní pomoc. Děkujeme za to, že nám pomáhají nejen probudit zájem o minulost, o zapomenuté události a místa. Pomáhají také nahlížet nová přátelství mezi současníky. Za jediný rok činnosti se potkala nejméně stovka lidí z nejrůznějších uměleckých a profesních oborů, z nejrůznějších míst Krkonoš, kteří o sobě dosud věděli nejvýš z doslechu. Přes všechny generace! A přibývají další a další.

Děkujeme všem spolupracovníkům, patriotům a hledáme nové. I sebemenší částka, příspěvek, pomůže usku-tečnit nové zajímavé projekty, které chystáme pro letošní i další roky.

Kontakt: Jan Duduř,
tel. 736 446 699

STOPY Z MLHY

OBČASNÍK O DĚNÍ V PANSTVÍ VLÁDCE KRKONOŠ
ČÍSLO 1 / ROČNÍK 2019
HISTORIE HORNICTVÍ / TĚŽBA ZLATA

Vydává spolek Rýbrcoul – duch hor, z. s.
Texty: Petr Vanžura
Fotografie: Petr Špetla, Kateřina Svobodová
a archiv Rýbrcoul – duch hor
Grafická úprava: Petr Kutáček
Tisk: Tiskárna Kopretina Hostinné
Náklad: 1000 ks